

سکونت بہ سبک ایرانے اسلامے

بہ سفارش دیبرخانہ فارسیہ زبان علم

سرشناسه: حسین پور، رضا، ۱۳۷۲ -
عنوان و نام پدیدآور: سکونت به سبک ایرانی-اسلامی /
مؤلف رضا حسین پور، با همکاری محمدعلی کی نژاد، آریتا
بلالی اسکویی : به سفارش دبیرخانه فارسی زبان علم.
مشخصات نشر: قزوین: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات،
واحد قزوین، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۱۶ ص.؛ مصور، جدول، نمودار.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۸۶-۹۳-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه

موضوع: شیوه زندگی -- ایران
Lifestyles -- Iran

موضوع: شیوه زندگی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
روح ع: Islam -- Religious aspects -- Lifestyles

موضوع: شیوه زندگی -- ایران
Housing -- Iran

موضوع: شیوه زندگی -- ایران
Architecture, Iranian

موضوع: معماری اسلام -- ایران
Islam, architecture -- Iran

شناسه افزوده: کی نژاد، محمد علی، ۱۳۲۱ -
شناسه افزوده: اسکویی، آریتا، ۱۳۶۱ -

شناسه افزوده: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، واحد
قزوین

شناسه افزوده: جهاد دانشگاهی، واحد قزوین، دبیرخانه فارسی
زبان علم

رده بندی کنگره: ۵۱۳۹۸ ج ۹ الف / HQ۲۰۴۴
رده بندی دیویی: ۳۰۶/۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۹۸۲۱۴

سکونت به سبک ایرانی-اسلامی

مؤلف: رضا حسین پور

با همکاری: دکتر محمدعلی کی نژاد
دکتر آریتا بلالی اسکویی

طراح گرافیک و صفحه آرایه:

مرضیه حمیدی زاده

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۸۶-۹۳-۱

چاپ: نوبت اول - بهار ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بهاء: ۲۵۰۰۰۰ ریال

به سفارش دبیرخانه فارسی زبان علم

ناشر: انتشارات جهاد دانشگاهی قزوین

کلیه حقوق محفوظ است ©

پیشگفتار

سبک زندگی (Life Style) نظام‌واره و سیستم خاص زندگی است که به یک فرد، خانواده یا جامعه هویت می‌بخشد. این نظام‌واره هندسه کلی فیزیونی و جوارچی است و افراد، خانواده‌ها و جوامع را از هم متمایز می‌سازد. هر جامعه‌ای زمانی می‌تواند ثروت و محصول جهان‌بینی و ایدئولوژی خود را به دیگران نشان دهد که سبک زندگی او متناسب باورها و ارزش‌هایش شکل یافته باشد. جامعه کنونی ما، متأسفانه نتوانسته است میان ارزش‌های اصیل اسلامی از یک طرف و سبک زندگی خود در حوزه‌های مختلف فردی و اجتماعی، ارتباطی معنادار ایجاد کند. سبک زندگی ایرانی در بسیاری از موارد متأثر از آداب و رسوم غیراسلامی و به یک معنا ضد اسلامی است. به نظر می‌رسد مهم‌ترین عامل این گسست، عامل شناختی است. یعنی بسیاری از افراد جامعه چون آگاهی لازم از آداب و سبک زندگی اسلامی ندارند، به همین دلیل در شیوه رفتاری و سبک زندگی خود آن‌ها را به کار نمی‌گیرند. غفلت از مسئله سبک زندگی می‌تواند خسارت‌های جبران‌ناپذیری بر پیکره جامعه وارد کند. وقتی مردم نتوانند میان شیوه زندگی خود و باورها و ارزش‌هایشان ارتباط برقرار نمایند، بعد از مدتی ممکن است دست از باورهای خود بردارند و ارزش‌ها را ناظر بر گذشته بپندارند. به همین دلیل ضرورت توجه به مسکن منطبق با فرهنگ، ارزش‌ها و اعتقادات ایرانی اسلامی در کشور بیش از پیش احساس می‌شود چراکه از طرفی مدرنیزاسیونی با شتاب زیاد در حال دگرگون ساختن جامعه و فرهنگ جاری در آن است و از سوی دیگر آثار زندگی اجتماعی و مسکن مناسب زندگی به سبک اسلامی به شدت در حال نابودی است.

جامعه ایران به عنوان جامعه ای اسلام محور، برای حفظ ارزش های خود و زمینه سازی زندگی متعالی نیاز به تجدید نظر در مفاهیم سبک زندگی غربی و جایگزینی آن با مفاهیم متعالی سبک زندگی ایرانی اسلامی است. در این بین، مسکن به عنوان یکی از مهم ترین فضاها، معماری ارتباطی تنگاتنگ با انسان داشته و نقشی تعیین کننده در روش زندگی وی بازی می کند. کالبدی فراتر از خشت که آمیخته با روح زندگی است، از آن اثر می پذیرد و بر آن اثر می گذارد. مکان زندگی فرد مسلمان باید پاسخگوی نیازهای صورت زمینی و سیرت الهی وی بوده و پذیرای سبک زندگی اسلامی باشد. مفهوم مسکن برای زندگی به سبک اسلامی، به تشکیل خانه ای می اندیشد که به پایداری فرهنگ و ارزش های اسلامی در خودش و در مقیاس محله کمک کند. در مسیر این طراحی همواره باید به فرصت هایی که تجلی فرهنگ توجه داشت و از آن رو که فضای مطلوب برای سکونت زمانی به وجود می آید که با رفاه های انسانی برآمده از اعتقاد و فرهنگ جامعه منطبق باشد. تلاش نویسنده بررهگیری این اعتقاد و چگونگی ارتباط آن با معماری مسکن خواهد بود. به عبارتی کتاب حاضر که برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده به راهنمایی آقای دکتر کی نژاد و خانم دکتر اسکویی است؛ به دنبال حصول نتایجی برای بخش از جامعه است که همچون نویسنده دغدغه سبک زندگی اسلامی در ابعاد فردی و اجتماعی زندگی خود را دارند.

رضا حسین پور

زمستان ۱۳۹۷

فصل ۱: ۱-۱. وואو، سبک زندگی

مفهوم سبک زندگی

واژه‌شناسی سبک زندگی

شالوده‌های پدیدآیی سبک زندگی

سبک زندگی از نظرگاه اندیشمندان غربی

سبک زندگی از نظرگاه اندیشمندان اسلامی

ویژگی‌های ساختاری سبک زندگی

ابعاد مطالعاتی سبک زندگی

معیارهای رقابتی سبک زندگی

رابطه سبک زندگی با دین و فرهنگ

سبک زندگی اسلامی و پدیدآیی آن

مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی

ارزیابی توان رقابتی سبک زندگی اسلامی

سبک زندگی ایرانی-اسلامی

فصل ۲: سکونت نمادی از مفهوم سبک زندگی

مفهوم سکونت

خانه، زندگی در فضا؛ دیدگاه معماری مدرن درباره مسکن

خانه، سکونت در مکان؛ دیدگاه پدیدارشناسی درباره مسکن

۱

۳

۱۰

۱۲

۱۷

۲۴

۲۹

۳۳

۳۸

۳۹

۴۱

۴۷

۴۹

۴۹

۵۹

۶۱

۶۷

۷۳

۸۳	خانه، نماد خویشتن: دیدگاه روان‌شناسی تحلیلی درباره مسکن
۸۸	خانه بسان رمز هستی: دیدگاه سنت‌گرایان درباره مسکن
۹۳	تقدم خاستگاه فرهنگی در مورد خانه
۱۰۳	فصل ۳: نمودهای سبک زندگی ایرانی-اسلامی در سکونت
۱۰۵	سبک زندگی و معماری
۱۰۹	تأثیر دین و فرهنگ در طراحی خانه
۱۱۰	مسکن در فرهنگ اسلامی
۱۲۴	اصول و منش‌های سبک زندگی اسلامی مؤثر در طراحی مسکن ...
۱۲۶	مسکن داری (اصل لا ضرر و لا ضرار)
۱۳۰	سادگی و برهیز از اسراف (اصل اعتدال)
۱۳۶	حفظ حریم ای خانه (اصل حریمیت)
۱۴۱	اصل بهداشت
۱۴۳	اصل طهارت
۱۴۳	اصل تعامل
۱۴۶	مدل اسلامی مسکن
۱۴۹	فصل ۴: سکونت متأثر از سبک زندگی ایرانی-اسلامی
۱۵۱	سبک زندگی و سکونت
۱۵۳	سیر تحولات مسکن
۱۵۳	مهم‌ترین اجزاء تشکیل‌دهنده خانه‌های قدیمی
۱۵۶	مهم‌ترین اجزاء تشکیل‌دهنده مسکن معاصر
۱۵۷	تحولات اساسی کالبد مسکن
۱۷۵	فصل ۵: سکونت ایده‌آل، مفهومی از سبک زندگی ایرانی-اسلامی
۱۷۷	راهکار عام سکونت ایده‌آل ایرانی-اسلامی
۱۷۸	امنیت
۱۸۲	آسایش
۱۸۵	آرامش
۱۸۸	در نهایت
۱۹۱	منابع

مقدمه

«در تمدن اسلامی، انسان به لحاظ مادی می‌تواند رشد کند و به غایات مطلوبی برسد، که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است». تمدن اسلامی به این معنی است و هدف و آرمان نظام جمهوری اسلامی این است. تمدن نوین اسلامی که ما مدعی‌اش هستیم و دنبالش هستیم و انقلاب اسلامی می‌خواهد آن را به وجود بیاورد، بدین سبک زندگی اسلامی تحقق پیدا نخواهد کرد».

امام خامنه‌ای مدظله‌العالی

در ادبیات دینی و قرآنی اصطلاحاتی چون آداب، دأب، اخلاق، سیره، تکلّف، عمل صالح، حیات طیبه و نظایر آن مدخل‌های مناسبی هستند که مباحث سبک زندگی را دربرمی‌گیرند. سبک زندگی بیش از هر مفهوم دیگری می‌تواند گویای رفتارها، نگرش‌های فرهنگی و اجتماعی باشد. خاستگاه متفاوت سبک‌های زندگی انسان را می‌توان در باورها، تفکرات، مبانی، پیش‌فرض‌ها، نوع نگاه و الگوهای رفتاری جست‌وجو کرد. تمایز شناختی، تفسیری و طرز نگاه به هستی، انسان، زندگی، اهداف و ارزش‌ها باعث تفاوت‌های بنیادین در میان سبک‌های زیستی انسان می‌گردد.

طبق فرموده حضرت آیت‌الله جوادی آملی سبک زندگی اسلامی دو اصل دارد؛ بینش اسلامی و منش اسلامی. بینش همان مبانی اعتقادی و باورهای اسلامی سبک زندگی را تشکیل می‌دهد و منش دو بعد مبانی اخلاقی و ارزش‌های اسلامی و حقوقی را شامل می‌گردد که این دو باهم به اعمال و رفتار مسلمانان معنا می‌بخشد. مفهوم اسلامی بودن، انعکاس مجموعه عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی

است که برای اداره امور جامعه انسانی و پرورش انسان ها لازم می باشد. در ایران اسلامی در راستای ضرورت حرکت بر مدار زندگی اسلامی بیش از هر کس، رهبر فرزانه انقلاب به گفتمان سازی در این موضوع مهم اهتمام داشته است. رسیدن به سبک زندگی مطلوب اسلامی و آرزوایی سبک زندگی موجود در جوامع مسلمان در گرو دانستن شاخص های زندگی اسلامی است. معظم له در سخنرانی ها و بیاناتشان به صورت هدفمند و مهندسی شده موضوع سبک زندگی را تبیین نموده و شاخص های اصلی و مؤلفه های آن را تشریح کرده اند تا بتوانیم به سمت الگوهای از زندگی برویم که با ماهیت فکری و ارزش های زندگی جامعه دینی ما سازگار باشد.

مخاطبان ایده سبک زندگی اسلامی در ابتدا نخبگان جامعه هستند تا با تبیین آن و پس از بهسازی های فرهنگی به قشرهای دیگر جامعه منتقل کنند. تغییرات ناگهانی سبک زندگی که مردم هم اکنون با آن روبرو هستند، باید با ظرافت و در یک بستر مناسب و متناسب با فرهنگ اسلامی ایرانی انجام شود. زندگی امروز ایرانی باید نشان دهنده هویت آن باشد، نه متأثر از فضاسازی های رسانه های غربی که "عری زندگی دنیای غرب را تبلیغ می کنند و این الگو، با توجه به سنخیت نداشتن با ساختار فرهنگ اسلامی ما، می تواند چالش هایی را به همراه داشته باشد لذا اصلاح سبک زندگی نقش مهمی در اصلاح ساختار ارزش های جامعه دارد.

در عین حال، یکی از مسائل عمده در وضعیت کنونی شهرسازی در ارتباط با موضوع خانه، این است که شهرسازی وضع حاضر از جهان بینی قبلی خانه ده گرفته است و وضعیت آشفته ای دارد. شهرسازی ما باید متأثر از جهان بینی باشد و در ارتباط با مفهوم خانه متناسب با سبک نوین زندگی، به طور خاص، به گفتمان مشترکی برسد. خانه در جامعه سازی ایران، مفهوم خانواده که واحد بنیادین جامعه است، شکل می گیرد. در جامعه ای که به شدت متکی به خانواده است، مفهوم خانه بسیار گسترده تر از مکان خصوصی محض تلقی می شود. درواقع خانه حریم مقدس است و ساکنین آن باید از دخالت ناخواسته در امان باشند. مسکن فراتر از سرپناه بوده و این در حالی است که در سبک زندگی معاصر و برنامه ریزی مسکن شهری، مسکن به عنوان یک سرپناه پرداخته شده و نسبت به شکل گیری محیط زندگی، محور یا ابعاد مورد نیاز مسکن در طراحی آن توجه لازم نمی گردد.

ارزش های موجود در سبک زندگی، تغییرات اساسی در اولویت های ساخت و ساز خانه ایجاد کرده اند، بررسی سبک زندگی در جامعه ایرانی در دهه های اخیر بیشتر مورد توجه قرار گرفته و یکی از دلایل اصلی آن تغییرات مداوم در شیوه های عینی زندگی مردم است. امروزه، هم مفهوم سبک زندگی پررنگ شده و توجه به مصادیق سبک زندگی در زندگی انسان ها (که اغلب اطلاعی از مفهوم سبک

زندگی نیز ندارند) محوریت یافته است. در این بین، مسکن به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی سبک زندگی قابل طرح و بررسی است.

از این منظر، خانه در دوران تاریخی مختلف، با تغییراتی که برآمده از نیازهای خاص مردم بوده، مصداق عینی متفاوتی یافته و تغییرات دهه‌های اخیر سرمنشأ آگاهانه و منطقی لازم را نداشته و به مقصدی نگران‌کننده پیش می‌رود. با مرور زمان، در سبک نوین زندگی شهری، زبان غیر معمارانه بر اکثریت آن‌ها حاکم شده به گونه‌ای که در فضای خانه‌های معاصر که وارد می‌شویم، گم نمی‌شویم؛ اما نمی‌توانیم خودمان و فضای خودمان را پیدا کنیم. اگر خانه با شیوه زندگی و سبک زندگی افراد منطبق نباشد، مردم به ناچار یا بخشی از سبک زندگی خود را تغییر می‌دهند و یا به سختی آن را تأمین می‌کنند. در نتیجه تغییر سبک زندگی، جنبه‌های مختلف چون آداب سکونت را تحت تأثیر قرار داده و مفهوم و استعاره از خانه را دگرگون ساخته است. اما برنامه ریزان، طراحان و معماران شهری بایستی بر این تغییرات مسلط بود و توان اندیشیدن و حفظ ارزش‌های انسانی، فرهنگی و معماری را با سبک زندگی ایرانی اسلامی، منطبق سازند. به الگوی مسکن مناسب، داشته باشند.

تغییر مفهوم خانه و فاصله گرفتن آن از معنای هویت ساز و تا حدودی در تقابل با مفهوم سنتی آن، به عنوان یک آسیب جدی، لزوم تبیین الگوی مناسب ایرانی اسلامی مسکن را یادآور می‌گردد. کتاب حاضر در راستای این مهم تدوین گردیده است. با استناد به دست با کمک نخبگان و پژوهشگران بعدی الگوی سبک اسلامی زندگی ایرانیان در حوزه مسکن در راستای اهداف چشم انداز ایران ۱۴۰۴ محقق گردد.

مهندس محمدعلی کی نژاد

عضو شورای عالی اعتبارات فرهنگی و

رئیس اندیشکده فرهنگ مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت